

PŘEHLED VÝZKUMŮ

51

Brno 2010

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis *Peer-reviewed journal*

Ročník 51
Volume 51

Číslo 1–2
Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Soňa Klanicová, Marián Mazuch, Ladislav Nejman, Olga Lečbychová,
Rudolf Procházka, Jiří Juchelka, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Bronzové artefakty nalezené v depotech na hradišti „Tabulová hora“
u Klentnice. Srov. studii A. Navrátila. Foto J. Špaček.
*A foto of bronze artifacts found in hoards in the hill fort „Tabulová
hora“ near Klentnice. See the study of A. Navrátil. Photo by J. Špaček.*

Adresa redakce
Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz

Webové stránky s pokyny pro autory: <http://www.iabrno.cz/pv>

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vydáno v Brně roku 2010

Copyright ©2010 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Příkazy (Olomouc dist.), Residential area. The Late Hillfort Period. Settlement. Salvage excavation. During salvage excavation in Příkazy one pit from the Late Hillfort Period was excavated.

RADUŇ (OKR. OPAVA)

„Obora“. Středověk. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

Na severovýchodním svahu kopce Raduňky v nadmořské výšce kolem 330 m byla pomocí detektorů kovů objevena středověká sekera, kterou nálezce daroval do Vlastivědného muzea v Olomouci. Jedná se o železný artefakt se širším ostřím, mírně protáhlou bradou a delším plochým, k vrcholu plynule zužujícím se násadním otvorem (obr. 112). Rozměry: max. délka – 273 mm, výška ostří – 138 mm, délka násadního otvoru – 127 mm. Nález můžeme přiřadit podle typologie M. Głowska k jeho typu X (1996, 43–46), který se nejčastěji objevuje ve 14. a 15. století. S tímto datováním se ztotožnil ve své studii o nálezech středověkých seker ze slezských hradů i P. Kouřil, který také konstatoval, že se tento typ artefaktu objevuje na slezských fortifikacích vůbec nejhojněji (2002, 22, např. obr. 4/6 nebo 5/1).

Lukáš Hlubek

Literatura

Głosek, M. 1996: *Późnośredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich*. Warszawa–Łódź.

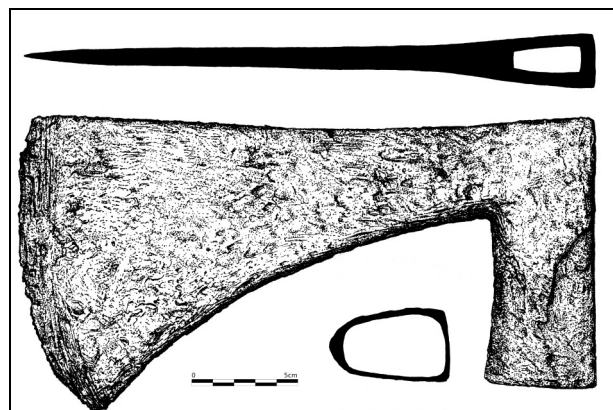
Kouřil, P. 2002: Středověké železné sekery ze slezských hradů a nové nálezy z hradu Quinburgu (k. ú. Heřmanovice). *Sborník bruntálského muzea*, 17–30.

Resumé

Raduň (Bez. Opava), "Obora". Im Hang des Hügels Raduňka wurde mit Hilfe des Metalldetektors eine mittelalterliche Axt gefunden, die meistens im 14. und 15. Jahrhundert tritt auf.

RAJHRADICE (OKR. BRNO-VENKOV)

„U Sýpky“. Raný středověk. Sídliště, opevnění. Záchranný výzkum.

Obr. 112. Raduň. Sekera.

Abb. 112. Raduň. Axt.

Obr. 113. Rajhradice. Pohled na zkoumanou plochu od západu, foto I. Čižmář.

Abb. 113. Rajhradice. Grabungsfläche von Westen. Foto I. Čižmář.

Lokalita na severovýchodním okraji intravilánu obce byla narušena výstavbou inženýrských sítí pro připravovanou novou obytnou zástavbu. Část plochy skryté pro výstavbu kanalizace bylo možné zkoumat plošně, část formou dokumentovaných řezů v jednotlivých výkopech pro sítě (obr. 113). Vedle jednotlivých pravěkých (viz části Neolit a Doba bronzová) a novověkých objektů byly zkoumány především situace raně středověkého stáří. Jižní část lokality je překryta kulturní vrstvou a byla zkoumána několika ručně snižovanými sondami. Opakovaně byl přítom zachycen výrazný objekt 505 o hloubce cca 2 m od povrchu před skryvkou a šířce 2 m na úrovni podloží, který je nejspíše možné interpretovat jako příkop. Výkop prokazatelně prošel starší vrstvou s raně středověkými nálezy a porušil menší pyrotechnologické zařízení vyplněné prakticky kompletně železářskou struskou. Vzhledem k jeho průběhu kolmo na skrytou trasu komunikace ve směru západ–východ byl zachycen jen velmi krátký úsek, a další průběh příkopu je tak nejasný. V řezech bylo dále dokumentováno několik zahlabených objektů s nepočetným materiálem, datovatelným nejspíše do středohradištního období – ve dvou případech jde o zásobní jámy lahovitěho profilu, v jednom o zahlabenou chatu s otopným zařízením s kamennou konstrukcí. Lokalita je situována přibližně pouze 500 m jihovýchodně od menší z obou nekropolí zkoumaných v 50. letech minulého století v poloze „Stráně“ (k. ú. Rajhradice; Staňa 2006) a je pravděpodobné, že s ní může přímo souviset.

David Parma

Literatura

Staňa, Č. 2006: *Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradících*. Katalog. Brno.

Resumé

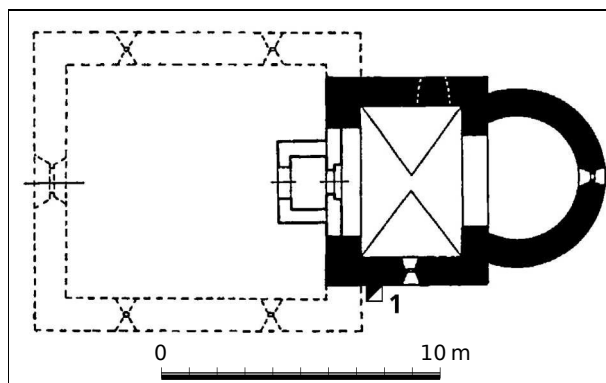
Rajhradice (Bez. Brno-venkov), "U Sýpky". Bei der Rettungsgrabung wurde eine Frühmittelalterliche Siedlung mit Befestigung erforscht.

RYBNÍKY (OKR. ZNOJMO)

„Tupanov“. Středověk, novověk. Hromadný hrob, kostel, zaniklá vesnice. Záchranný výzkum.

Lokalizace: Na široké ploché ostrožně na levobřeží řeky Rokytné v nadmořské výšce 255 m, 1,3 km JVV od kostela v obci Rybníky u Moravského Krumlova (obr. 114). Je identifikována na mapě ZM Moravský Krumlov, 1:5 000, těmito koordináty: 420 mm od Z s. č. a 161 mm od J s. č., 423 mm od Z s. č. a 162 mm od J s. č. (kostel – Y=622890; X=1177180).

Kaple sv. Markéty se nachází takřka na opyši ostrohu. Jde o torzo orientované pozdně románské stavby snad až z poloviny 13. století, která původně sestávala z obdélné lodi, obdélného odsazeného presbytáře s věžovou nástavbou a podkovovité apsidy (obr. 115, 116). Zchátralý kostel byl r. 1895 částečnou demolicí omezen na presbytář a apsidu, která obsahuje nástěnné malby z 1. poloviny 16. století (Kaigl, Chaloupek 1998; Samek 1999, 600, 601). Šlo původně o farní kostel vsi Tupanov, která se poprvé uvádí až r. 1358 v rámci panství Moravský Krumlov. Jeho tehdejší majitel Čeněk z Lipé umožnil mimo jiné lov ryb ve svém rybníku pod vsí, který existuje dodnes jako Týnský cca 400 m severovýchodním směrem (CDM XI,

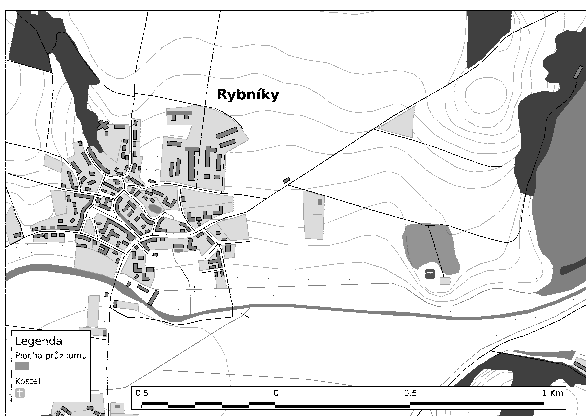

Obr. 116. Rybníky. ZSO Tupanov. Plánek kaple sv. Markéty. 1 – místo nálezu lidských kostí s keramikou. Upraveno podle Samek 1999.

Abb. 116. Rybníky. Wüstung Tupanov. Plan der St. Margaretha Kapelle. 1 – Stelle des Skelettbefundes. Nach Samek 1999, modifiziert.

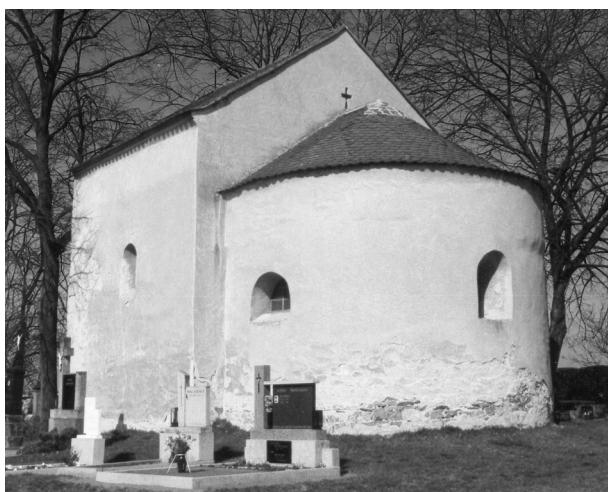
Nachträge, s. 549, č. 2). R. 1437 se po Tupanově píše jistá Kateřina, manželka v zemských deskách hojně uváděného Hanuše z Vlasatic. Bohužel se zpráva Tupanova netýká a není jasné, jaký byl rozsah vlastnictví této příslušnice nižší šlechty (ZDB X, s. 366, č. 114). Ve 2. polovině 15. století náležela ves spolu s blízkými Rybníky vladkům z Bezděkova, z nichž Matěj Vacek byl v letech 1493–1500 hofrychtěrem pánů z Lipé, majitelů Moravského Krumlova. Byla obydlena patrně ještě r. 1498, pustou se jmenuje r. 1625 (Hodeček 2009, 82; Nekuda 1961, 149).

Při výkopu drenážní rýhy o délce takřka 6 m při šíři 75 cm a hloubce 60 cm při jižní zdi kaple odkryli r. 2009 dělníci pozůstatky lidských kostí (obr. 118). Pokračovali jsme sondou v linii výkopu. Kosterní pozůstatky byly rozmístěny po celé délce výkopu v neuspořádané poloze a jejich stav byl značně poškozený. Přesto jsme zachytili jejich polohu, a to severojižním směrem, hlavou k patě zdi kaple. Kostí byly promísены střepy z nádob, které se podařilo částečně zrekonstruovat (obr. 119, 120). Při povrchu překrývala kostry vrstva kamenů, která kopírovala jejich uložení a plnila tak funkci kamenného krovu. Pozůstatky lidských těl zde nebyly primárně pohřbeny, čemuž nasvědčuje jejich nepřesné anatomické uložení a silná vrstva kostního prachu vespod (Hrbáčková 2009). Důvod výskytu keramiky je však nejasný. Jde nepochybně o druhotnou skládku, zřejmě o sekundární odpad z domácnosti. Pomocí keramického materiálu můžeme nález hromadného hrobu datovat do přelomu 15. a 16. století. Nádoby jsou vyrobeny z kvalitní keramické hlíny s příměsí slídy. Byly vytáčeny na rychle rotujícím kruhu a kvalitně vypáleny. Z hlediska typologie se v nálezovém souboru objevil hrnec, džbán, hrnek s uchem a brněnský pohár. Okraje hrnců jsou formovány většinou v pozdních variantách okruží (obr. 120:2, 5, 6), jediný zlomek rozšířeného a seříznutého okraje by mohl představovat starší reziduum z vrcholného středověku (obr. 119:4). Brněnské poháry jsou dokladem rozšíření této charakteristické nádoby zejména na jižní Moravě (obr. 119:1, 3; 120:4, 7). Vyráběla se zhruba od poslední čtvrtiny 15. až do 1. poloviny 17. století. Džbán (obr. 120:1) např. odpovídá tvarem i umístěním výzdoby obdobnému exempláři z Rou-

Obr. 114. Rybníky. Poloha zaniklé vsi Tupanov a kaple sv. Markéty.

Abb. 114. Rybníky. Lage der Wüstung Tupanov und der St. Margaretha Kapelle.

Obr. 115. Rybníky. ZSO Tupanov. Kaple sv. Markéty, dnešní stav.

Abb. 115. Rybníky. St. Margaretha Kapelle, heutiger Zustand.

Obr. 117. Rybníky. ZSO Tupanov. Pohled ze západu na rýhu s nálezem kostí a keramiky u jižní zdi kaple sv. Markéty.

Abb. 117. Rybníky. Wüstung Tupanov. Blick von W auf den Ausgrabung mit Skelettbefund an der südlichen Mauer der St. Margaretha Kapelle.

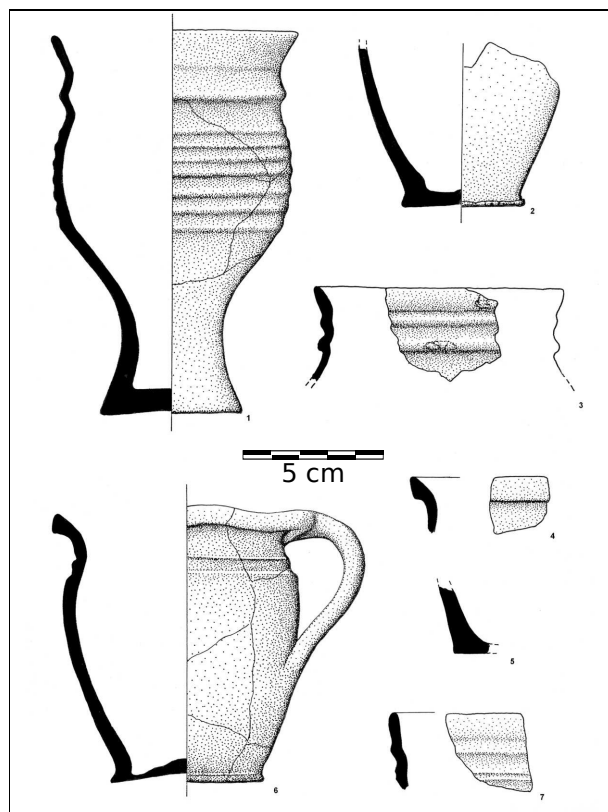

Obr. 118. Rybníky. ZSO Tupanov. Detail nálezů kostí u jižní zdi kaple sv. Markéty.

Abb. 118. Rybníky. Wüstung Tupanov. Skelettbefund an der südlichen Mauer der St. Margaretha Kapelle, Detailansicht.

chovan, který spolu s pěti hrnci obsahoval groše českých králů Jiřího z Poděbrad (1458–1471) a Vladislava Jagellonského (1471–1516) (Nekuda 1980, 419). Zdá se, že nález ještě souvisí se životem vsi Tupanov.

Zaniklá vesnice se nacházela na mírném svahu severně a severovýchodně od kostela. Jde o polykulturní lokalitu s pravěkým osídlením počínaje kulturou s lineární kerami-

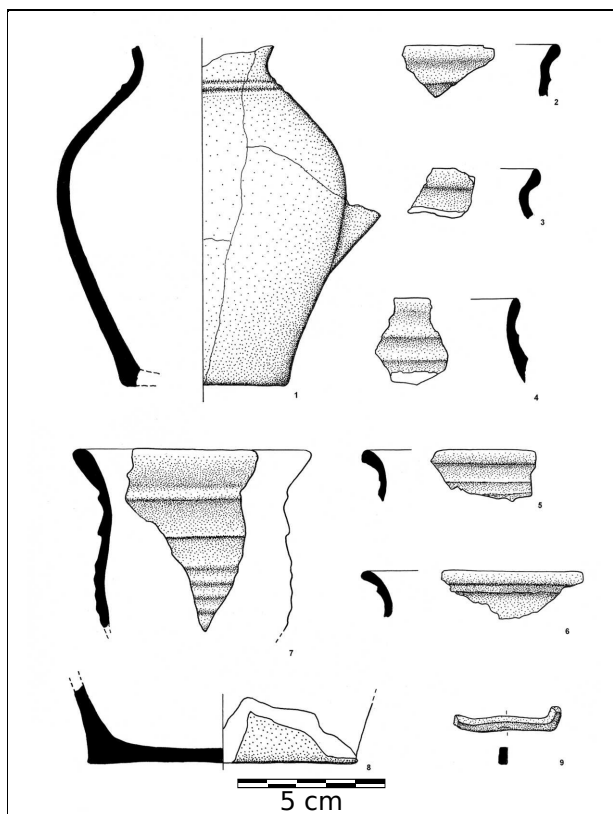
Obr. 119. Rybníky. ZSO Topanov. Keramický soubor z místa nálezů lidských kostí.

Abb. 119. Rybníky. Wüstung Tupanov. Keramischer Fundkomplex aus der Anhäufung der menschlichen Skelettreste.

kou a konče halštatskou kulturou horákovskou. Dále jsou odtud známé nálezy keramiky tzv. pražského typu a velkomoravské hroby (Salaš 2009, 17, 23, 27; Procházka, Salaš 2009, 31, 32).

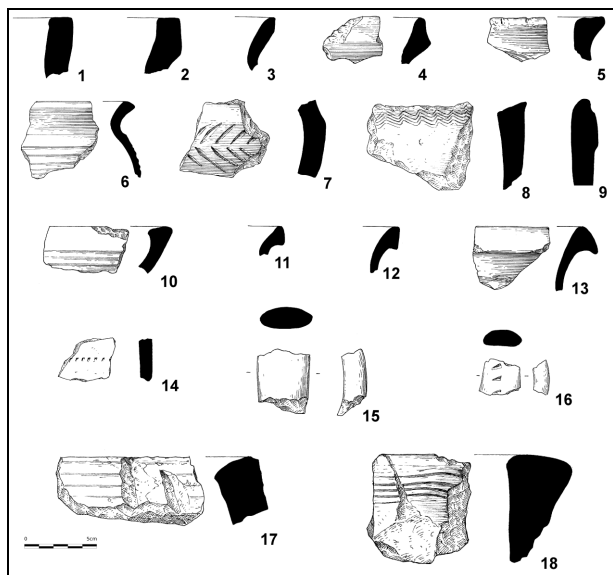
Na jaře r. 2002 byl na lokalitě proveden povrchový průzkum, který doplnil naše znalosti především o středověkém osídlení. Nejvýraznější komponentu představuje mladohradištní keramika (RS4) z tzv. mladšího stupně datovatelného do 2. poloviny 11. a 12. století (obr. 121:1–9). Kyjovité okraje zásobnic i zlomky výdutí tradiční technologie zdobených ozubeným kolečkem naznačují přežívání tradiční hrnčiny do 13. století (obr. 121:17, 18). Menšina zlomků obsahuje grafit. Převažují hrnce se vzhůru vytaženým, nezdobeným okrajem, ojediněle se vyskytl zlomek patrně misky. Menší počet keramiky náleží vrcholnému středověku, rámcově do 13. a 1. poloviny 14. století se hlásí keramika s příměsí slídy, reprezentovaná zlomky hrnců se střechovitými okraji, plochých poklic a misky s lehce zataženou horní částí (obr. 121:10–12, 15, 16). Slídu obsahoval také jeden zlomek výduti s výzdobou rádélkem (obr. 121:14). Přinejmenším výrazně podžlabený okraj hrnce lze klást do pokročilého 14. či až 15. století (obr. 121:13). Pozdnímu středověku až novověku náleží několik tenkostěnných výdutí blíže neidentifikovatelných nádob.

Je tedy zjevné, že vrcholně středověký Tupanov vznikl restrukturalizací mladohradištního sídliště v průběhu 13. století, přičemž obdržel i farní kostel. Původce této změny s jistotou nedokážeme určit; samotný Moravský

Obr. 120. Rybníky. ZSO Tupanov. Keramický soubor z místa nálezů kostí.

Abb. 120. Rybníky. Wüstung Tupanov. Keramischer Fundkomplex aus der Anhäufung der menschlicher Skelettreste.

Obr. 121. Rybníky. ZSO Tupanov. Keramika z povrchového průzkumu. 1–9: mladohradištní, 10–18: 13–14. stol.

Abb. 121. Rybníky. Wüstung Tupanov. Keramik aus der Terrainbegehung. 1–9: jungslawisch, 11.–12. Jh., 10–18: 13–14. Jh.

Krumlov, kam ves později příslušela, teprve kolem poloviny 13. století vznikala.

Alena Hrbáčková, Rudolf Procházka

Literatura

CDM: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI. V. Brandl (ed.), Brünn 1878.

ZDB: Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Brünn Cuda. J. Chytil, P. Chlumecký, K. Demuth, A. Wolfskron (eds.), Brünn 1856.

Hodeček, D. 2009: Doba husitská a její dozvuky (1319–1526). In: Z. Fišer (ed.): *Moravský Krumlov ve svých osudech*, Brno–Moravský Krumlov, 77–102.

Hrbáčková, A. 2009: Rybníky u Moravského Krumlova, Tupanov. Rkp. nálezové zprávy č. j. 5368/09. Uloženo: Archiv nálezových zpráv AÚ AV ČR, Brno, v. v. i.

Kaigl, J., Chaloupek, P. 1998: Vesnické románské kostely s chórovou věží a apsidou. Příspěvek architektů k poznání staveb dochovaných v českých zemích. *Zprávy památkové péče* 58, 261–275.

Nekuda, R. 1980: Korpus středověké keramiky datované mincemi z Moravy a Slezska. *Archaeologia historica* 5, 389–450.

Nekuda, V. 1961: *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno.

Procházka, R., Salaš, M. 2009: Raně středověké osídlení Moravskokrumlovska. In: Z. Fišer (ed.): *Moravský Krumlov ve svých osudech*, Brno–Moravský Krumlov, 31–38.

Salaš, M. 2009: Nejstarší obyvatelé přicházejí. Vývoj pravěkého osídlení Moravskokrumlovska. In: Z. Fišer (ed.): *Moravský Krumlov ve svých osudech*, Brno–Moravský Krumlov, 11–30.

Samek, B. 1999: *Umělecké památky Moravy a Slezska 2. svazek J/N*. Praha.

Resumé

Rybníky (Bez. Znojmo), „Tupanov“. Im Jahre 2009 wurde in der Abwässerungsrille an der Südseite der spätromanischen St. Margaretha-Kapelle eine Anhäufung der menschlichen Knochen mit Keramik aus der Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert gefunden. Die ursprüngliche Pfarrkirche gehörte im Mittelalter zur Wüstung Tupanov, die erstmals 1358 erwähnt wurde. Dazu wurden Lesefunde in 2002 bei der Geländebegehung nördlich und nordwestlich der Kirche gemacht. Es handelt sich um Scherben des 11.–15. Jahrhunderts. Dem spätmittelalterlichen Dorf ging also eine hochmittelalterliche Siedlung voraus; es gab hier auch ältere Funde der Keramik des Prager Typs als auch einige sg. mittelburgwalzeitliche Gräber.

RÝMAŘOV (OKR. BRUNTÁL)

Lipová ulice. Novověk. Středověk. Povrchový průzkum.

Mezi Lipovou a Husovou ulicí bylo z výkopu nasbíráno několik střepů náležících do vrcholného středověku a raného novověku. Nejstarším nálezem je fragment okraje mísy, běžového oboustranného výpalu a s dvěma kapkami červené malby na horní ploše okraje, který můžeme vročit do 14. nebo 15. století. Z dalších nálezů se objevilo